A BÍRÓSÁG ÍTÉLETE (ötödik tanács)

2019. december 12.*

[A 2020. február 13-i végzéssel kijavított szöveg]

„Előzetes döntéshozatal – EUMSZ 101. cikk – Kartell által okozott kár megtérítése – Azon személyek kártalanításhoz való joga, akik a kartellel érintett piacon nem beszállítóként vagy vevőként tevékenykednek – A kartell tárgyát képező termékek beszerzése céljából kedvező feltételekkel kölcsönöket nyújtó állami szervet ért károk”

A C-435/18. sz. ügyben,

az EUMSZ 267. cikk alapján benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem tárgyában, amelyet az Oberster Gerichtshof (legfelsőbb bíróság, Ausztria) a Bírósághoz 2018. június 29-én érkezett, 2018. május 17-i határozatával terjesztett elő

az **Otis GmbH**,

a **Schindler Liegenschaftsverwaltung GmbH**,

a **Schindler Aufzüge und Fahrtreppen GmbH**,

a **Kone AG**,

a **ThyssenKrupp Aufzüge GmbH**

és

a **Land Oberösterreich és társai**

között folyamatban lévő eljárásban,

A BÍRÓSÁG (ötödik tanács),

tagjai: E. Regan tanácselnök, I. Jarukaitis (előadó), Juhász E., M. Ilešič és C. Lycourgos bírák,

főtanácsnok: J. Kokott,

hivatalvezető: D. Dittert egységvezető,

tekintettel az írásbeli szakaszra és a 2019. május 16-i tárgyalásra,

* Az eljárás nyelve: német.

figyelembe véve a következők által előterjesztett észrevételeket:

– az Otis GmbH képviseletében A. Ablasser-Neuhuber és F. Neumayr Rechtsanwälte,

– a Schindler Liegenschaftsverwaltung GmbH és a Schindler Aufzüge und Fahrtreppen GmbH képviseletében A. Traugott és A. Lukaschek Rechtsanwälte,

– a Kone AG képviseletében H. Wollmann Rechtsanwalt,

– a ThyssenKrupp Aufzüge GmbH képviseletében T. Kustor és A. Reidlinger Rechtsanwälte,

– [A 2020. február 13-i végzéssel kijavítva] a Land Oberösterreich képviseletében I. Innerhofer és R. Hoffer Rechtsanwälte, valamint S. Hinterdorfer Rechtsanwaltsanwärter,

– az osztrák kormány képviseletében F. Koppensteiner és V. Strasser, meghatalmazotti minőségben,

– az olasz kormány képviseletében G. Palmieri, meghatalmazotti minőségben, segítője: C. Colelli avvocato dello Stato,

– az Európai Bizottság képviseletében B. Ernst és G. Meessen, meghatalmazotti minőségben,

a főtanácsnok indítványának a 2019. július 29-i tárgyaláson történt meghallgatását követően,

meghozta a következő

Ítéletet

1 Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem az EUMSZ 101. cikk értelmezésére irányul.

2 A jelen kérelem előterjesztésére egyrészt az Otis GmbH, a Schindler Liegenschaftsverwaltung GmbH és a Schindler Aufzüge und Fahrtreppen GmbH (a továbbiakban ez utóbbi két társaság együttesen: Schindler), a Kone AG, valamint a ThyssenKrupp Aufzüge GmbH (a továbbiakban: ThyssenKrupp) és a Land Oberösterreich (Felső-Ausztria) másrészt a Land Oberösterreich (Felső-Ausztria), valamint tizennégy másik jogalany között folyamatban lévő azon jogvita keretében került sor, amelynek tárgya az utóbbiak arra irányuló kérelme, hogy ezen öt társaságot kötelezzék a köztük többek között az EUMSZ 101. cikk megsértésével létrejött kartellel e jogalanyoknak okozott károk megtérítésére.

Az osztrák jog

3 Az Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (polgári törvénykönyv, a továbbiakban: ABGB) 1295. §-ának (1) bekezdése előírja:

„Bárki követelheti az általa elszenvedett kár megtérítését a kár okozójától, akár szerződéses kötelezettség megsértéséből eredő, akár szerződésen kívül okozott kár esetében.”

4 Az ABGB 1311. §-a második mondatának megfelelően az okozott kárért az felel, aki „megsérti a véletlenszerű károk megelőzésére irányuló jogszabályt”.

Az alapeljárás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés

5 2007. február 21-én a Bizottság különböző vállalkozásokra összesen 992 millió euró összegű bírságot szabott ki amiatt, hogy már legalább a 80-as évek óta részt vettek a felvonók és mozgólépcsők belgiumi, németországi, luxemburgi és hollandiai beépítésére és karbantartására vonatkozó kartellekben. E vállalkozások közé tartozott több olyan vállalatcsoport, amelyeknek tagja volt az Otis, a Schindler, a Kone és a ThyssenKrupp.

6 2008. október 8-i ítéletével a kartellügyekben fellebbviteli bíróságként eljáró Oberster Gerichtshof (legfelsőbb bíróság, Ausztria) helybenhagyta a Kartellgericht (versenyjogi bíróság, Ausztria) 2007. december 14-i azon határozatát, amely az Ausztriában tanúsított versenykorlátozó magatartásuk miatt bírságot szabott ki az Otisszal, a Schindlerrel és a Konéval, valamint két további társasággal szemben. A ThyssenKrupp annak ellenére, hogy e társaságokkal együtt részt vett e kartellben az osztrák piacon (a továbbiakban: a szóban forgó kartell), úgy döntött, hogy tanúskodni fog, és ennek alapján az osztrák jogban előírt engedékenységi programban részesült.

7 A szóban forgó kartell arra irányult, hogy a kedvezményezett vállalkozás részére a rendes versenyfeltételek mellett az utóbbi által alkalmazhatónál magasabb árat biztosítsanak. Ezáltal torzult a verseny, akárcsak az árak alakulása ahhoz képest, amely a kartell hiányában következett volna be.

8 2010. február 2-án a Handelsgericht Wien (bécsi kereskedelmi bíróság, Ausztria) elé terjesztett keresetével Felső-Ausztria tartomány és tizennégy további jogalany azt kérte, hogy az Otist, a Schindlert, a Konét és a ThyssenKruppot kötelezzék a szóban forgó kartellel nekik okozott kár megtérítésére. A tizennégy másik jogalanytól eltérően Felső-Ausztria tartomány mindazonáltal azt állította, hogy őt nem a szóban forgó kartellel érintett termékek közvetlen vagy közvetett vevőjeként érte kár, hanem támogatást nyújtó közjogi szervezetként.

9 Kérelmének alátámasztására Felső-Ausztria tartomány azzal érvelt, hogy a lakásépítés előmozdítására előirányzott költségvetése keretében a szóban forgó kartellel érintett időszakban számos személy részére nyújtott a lakásépítési támogatásra vonatkozó jogszabályi rendelkezések alapján építési projektek kivitelezésére az építkezés teljes költségének meghatározott százalékos arányában ösztönző kölcsönöket. E kölcsönök kedvezményezettjeinek így a rendes piaci kamatlábnál alacsonyabb tényleges kamatok révén lehetőségük volt külső források kedvezőbb feltételekkel való igénybevételére. Felső-Ausztria tartomány lényegében azt állította, hogy a felvonók beépítésének az említett kedvezményezettek által kifizetett teljes építési költségben benne foglalt költsége a szóban forgó kartell hatására magasabb volt. Ennek következtében e jogalanynak magasabb összegeket kellett kölcsönadnia. Ha a szóban forgó kartell nem létezett volna, Felső-Ausztria tartomány kisebb összegű kölcsönöket adott volna, és a különbözetet a szövetségi állami kölcsönökre irányadó átlagos kamattal befektethette volna.

10 Felső-Ausztria tartomány ezen indokok alapján kérte az Otis, a Schindler, a Kone és a ThyssenKrupp arra való kötelezését, hogy fizessék meg a kifejezetten e kamatvesztésből származó összeget, kamatokkal növelve.

11 A Handelsgericht Wien (bécsi kereskedelmi bíróság) 2016. szeptember 21-i ítéletével elutasította Felső-Ausztria tartomány kérelmét. E bíróság szerint ez utóbbi nem aktív piaci szereplő a felvonók és a mozgólépcsők piacán, ezért őt egyszerű közvetett kár érte, amely így nem adhat alapot kártérítésre.

12 Az Oberlandesgericht Wien (bécsi regionális felsőbíróság) 2017. április 27-i végzésével hatályon kívül helyezte ezt a határozatot és az ügyet visszautalta az elsőfokú bíróság elé újabb döntéshozatalra. A másodfokú bíróság abból indult ki, hogy a kartelltilalom azon személyek pénzügyi érdekeinek védelmét is szolgálja, akik a piaci feltételek torzulása miatt keletkezett többletterheket viselik. Ide tartoznak a közjogi szervezetek, mint Felső-Ausztria tartomány, amely jelentős mértékben hozzájárul építési beruházások megvalósításához, intézményesített keretek között nyújtva támogatást. Az ilyen

szervezetek tehát nem elhanyagolható részét képezik a felvonók és a mozgólépcsők piacának, amelyen az alapügyben szereplő öt társaság a szóban forgó kartell miatt magasabb áron értékesíthette szolgáltatásait.

13 Az Otis, a Schindler, a Kone és a ThyssenKrupp keresetet indítottak a kérdést előterjesztő bíróság, az Oberster Gerichtshof (legfelsőbb bíróság) előtt az Oberlandesgericht Wien (bécsi regionális felsőbíróság) e határozata ellen.

14 A kérdést előterjesztő bíróság jelzi, hogy az osztrák jog szempontjai szerint a Felső-Ausztria tartomány által hivatkozott kár tekintetében nincs meg a kellő összefüggés a kartellmegállapodás tilalmának – a verseny szóban forgó kartell által érintett piacon való biztosítására irányuló – céljával.

15 E bíróság e tekintetben kifejti, hogy az osztrák jog szerint a tisztán vagyoni jellegű károk, amelyek a jogszabályok által abszolút védelemben részesített javak sérelme nélkül az áldozat vagyonának megsértésével valósulnak meg, szerződéses jogviszonyon kívül nem részesülnek abszolút védelemben. A vagyon ilyen megsértésének megtérítésére kizárólag akkor kerülhet sor, ha a kárt okozó magatartás jogellenessége, különösen a védelmet biztosító szabályok rendelkezéseinek megsértése esetén, a jogrendszerből levezethető, ugyanis az ilyen szabályok absztrakt tilalmak, amelyek célja, hogy személyek meghatározott csoportjának tagjait a jogszabályok által védett érdekek sérelmével szemben védjék. Hasonló esetben a felelősség megállapításának feltétele, hogy éppen olyan kár következzen be, amelynek megakadályozására a megsértett jogi norma irányult. A károkozó csak azon károkért felel, amelyek olyan veszély bekövetkezéseként keletkeznek, amelyre tekintettel egy bizonyos magatartás elvárt vagy tiltott. Nem térítendő meg a kár akkor, ha valamely mellékhatás következtében olyan érdekszférában merül fel, amelyet nem véd a védelmet biztosító, megsértett szabály által előírt tilalom.

16 A kérdést előterjesztő bíróság azt is megjegyzi, hogy a Bíróság ítélkezési gyakorlata szerint az EUMSZ 101. cikk arra irányul, hogy a belső piacon biztosítsa a hatékony és torzításmentes verseny fenntartását, és ily módon a szabad verseny feltételei alapján meghatározott árakat. Így e bíróság azon az álláspontón van, hogy a kartelltilalom által biztosított védelem személyi hatálya mindazon beszállítókra és vevőkre kiterjed, akik a kartell által érintett releváns termék- és földrajzi piacon tevékenykednek. Ezzel szemben véleménye szerint azok a közintézmények, amelyek pénzügyi támogatás révén a vevők meghatározott csoportjai részére lehetővé teszik a kartellel érintett termék könnyebb megszerzését, nem minősülnek közvetlen piaci szereplőknek, még ha a piaci tevékenységek jelentős része csak ezen támogatások által válik lehetővé. Márpedig az ilyen kár nem áll kellő összefüggésben a kartellmegállapodás tilalmának – a verseny kartell által érintett piacon való biztosítására irányuló – céljával.

17 Mindazonáltal a kérdést előterjesztő bíróság megjegyzi, hogy noha a Bíróság ítélkezési gyakorlata kimondja többek között, hogy bármely személynek joga van az olyan magatartás által okozott károkért kártérítést követelni, amely alkalmas arra, hogy a versenyt korlátozza vagy torzítsa, szükség van a kár és a versenyellenes magatartás közötti okozati összefüggés fennállására. Ráadásul az egyes tagállamok feladata megállapítani az e jog gyakorlására irányadó szabályokat, ideértve az „okozati összefüggés” fogalmának alkalmazására vonatkozó szabályokat is, az egyenértékűség és a hatékony érvényesülés elveinek tiszteletben tartása mellett. El kell tehát kerülni, hogy a nemzeti jog a gyakorlatban lehetetlenné vagy rendkívül nehézzé tegye az uniós jogrend által biztosított jogok gyakorlását.

18 Továbbá e bíróság jelzi, hogy az alapügy ténybeli körülményeire tekintettel az alapeljárásban az a kérdés merül fel, hogy azon elv, amely szerint bárki kártérítési igénnyel léphet fel a kartell valamely tagjával szemben, érvényes-e azon személyekre is, akik egyrészt bár alapvető jelentőségűek az érintett piac megfelelő működése szempontjából, e piacon nem beszállítóként vagy vevőként lépnek fel, másrészt akiknek kára csupán a közvetlenül érintett harmadik személyeket ért kárból fakad.

19 E körülmények között határozott úgy az Oberster Gerichtshof (legfelsőbb bíróság), hogy az eljárást felfüggeszti, és előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdést terjeszti a Bíróság elé:

„Úgy kell-e értelmezni az EGK 85., az EK 81., illetve az EUMSZ 101. cikket, hogy e rendelkezések teljes érvényesüléséhez, valamint az e rendelkezésekből eredő tilalom hatékony érvényesüléséhez szükséges, hogy a kartell résztvevőitől azon személyek is kártérítést követelhessenek, akik nem valamely kartell által érintett releváns termék- és földrajzi piacon tevékenykednek beszállítóként vagy vevőként, hanem a törvényi szabályozás szerint támogatást nyújtóként a kartell által érintett piacon kínált termékek vevői számára kedvező feltételekkel nyújtanak hiteleket, és káruk abban áll, hogy a termék költségeinek bizonyos százalékában nyújtott hitel összege magasabb volt, mint amekkora a kartellmegállapodás hiányában lett volna, és amely miatt ezeket az összegeket nem fektethették be nyereségesen?”

Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésről

20 Kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra keres választ, hogy az EUMSZ 101. cikket úgy kell-e értelmezni, hogy azon személyek, akik nem beszállítóként vagy vevőként szerepelnek a kartell által érintett piacon, hanem ösztönző kölcsönök formájában támogatást nyújtottak az e piacon kínált termékek vásárlói számára, kérhetik az e kartellben részt vevő vállalkozások kötelezését azon kár megtérítésére, amely amiatt érte őket, hogy e támogatások összege magasabb volt, mint amekkora a kartellmegállapodás hiányában lett volna, és e személyek e különbözetet nem használhatták fel nyereségesebb célokra.

21 E tekintetben emlékeztetni kell arra, hogy az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdése közvetlen joghatásokat fejt ki a magánszemélyek közötti jogviszonyokban, és olyan jogokat keletkeztet a jogalanyok számára, amelyeket a nemzeti bíróságoknak védelemben kell részesíteniük (2001. szeptember 20-i Courage és Crehan ítélet, C-453/99, EU:C:2001:465, 23. pont; 2019. március 14-i Skanska Industrial Solutions és társai ítélet, C-724/17, EU:C:2019:204, 24. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

22 Az EUMSZ 101. cikk teljes érvényesülését, és különösen az (1) bekezdésében megfogalmazott tilalom hatékony érvényesülését veszélyeztetné, ha nem igényelhetne bármely személy kártérítést olyan szerződés vagy magatartás által okozott kárért, amely alkalmas a verseny korlátozására vagy torzítására (2001. szeptember 20-i Courage és Crehan ítélet, C-453/99, EU:C:2001:465, 26. pont; 2019. március 14-i Skanska Industrial Solutions és társai ítélet, C-724/17, EU:C:2019:204, 25. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat)

23 Ily módon bármely személy kártérítést igényelhet az őt ért kárért, amennyiben okozati összefüggés áll fenn az említett kár és valamely kartell vagy az EUMSZ 101. cikk által tiltott magatartás között (2006. július 13-i Manfredi és társai ítélet, C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461, 61. pont; 2019. március 14-i Skanska Industrial Solutions és társai ítélet, C-724/17, EU:C:2019:204, 26. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

24 Bármely személynek az ilyen kár megtérítésének követelésére vonatkozó joga ugyanis megerősíti az uniós versenyjogi szabályok hatékonyságát, továbbá jellegénél fogva visszatarthat az erőfölénnyel való, a verseny korlátozására vagy torzítására alkalmas visszaélésektől, hozzájárulva ekképpen az Európai Unión belüli hatékony verseny fenntartásához (2014. június 5-i Kone és társai ítélet, C-557/12, EU:C:2014:1317, 23. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

25 E tekintetben és különösen a versenyjog területén a kartellből vagy az EUMSZ 101. cikk által tiltott magatartásból eredő károk megtérítéshez való jog gyakorlásának részletes szabályaira vonatkozó nemzeti szabályok nem sérthetik e rendelkezés hatékony alkalmazását (lásd ebben az értelemben: 2014. június 5-i Kone és társai ítélet, C-557/12, EU:C:2014:1317, 26. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

26 Következésképpen a tagállamok jogainak különösen figyelembe kell venniük az EUMSZ 101. cikk arra irányuló célját, hogy a belső piacon biztosítsa a hatékony és torzításmentes verseny fenntartását, és ily módon a szabad verseny alapján meghatározott árakat. Az uniós jog e tényleges érvényesülésének biztosítása érdekében mondta ki a Bíróság – ahogyan az a jelen ítélet 23. pontjában is szerepel –, hogy a nemzeti szabályoknak mindenki számára el kell ismerniük az elszenvedett kár megtérítésének követeléséhez való jogot (lásd ebben az értelemben: 2014. június 5-i Kone és társai ítélet, C-557/12, EU:C:2014:1317, 32. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

27 Hangsúlyozni kell azt is, hogy ahogyan azt lényegében a főtanácsnok indítványának 78. pontjában megállapította, mind az EUMSZ 101. cikk teljes és tényleges érvényesülésének biztosítását, mind a versenyjogi jogsértés hátrányos következményeivel szembeni védelmet jelentős mértékben gyengítené, ha a kartellel okozott kár megtérítésének lehetősége a kartellel érintett piacon részt vevő beszállítókra és vevőkre korlátozódna. Ez ugyanis eleve és következetesen megfosztaná a lehetséges károsultakat a kártérítés igénylésének lehetőségétől.

28 Az alapügyben Felső-Ausztria tartomány nem azt állítja, hogy a szóban forgó kartellel érintett termékek vevőjeként érte kár, hanem azt, hogy támogatásokat nyújtó állami szerv minőségében. E tartomány ugyanis ösztönző kölcsönöket nyújt harmadik személyeknek a piacinál alacsonyabb kamatlábakkal. Mivel a kölcsönök összege az építkezés költségeihez kapcsolódik, Felső-Ausztria tartomány szerint őt kár érte, ugyanis a kölcsönök összege – és ennek következtében az általa kedvező kamatok mellett nyújtott pénzügyi támogatás – magasabb volt annál, mint a kartell hiányában lett volna.

29 Mindazonáltal az alapeljárás felperesei lényegében vitatják Felső-Ausztria tartomány azon jogát, hogy kártérítést követeljen az őt ért kárért, mivel ez utóbbi nem áll kellő összefüggésben az EUMSZ 101. cikk által biztosítani kívánt védelemmel, és ezért nem téríthető meg.

30 Mindazonáltal, ahogyan az a jelen ítélet 22–25., 26. és 27. pontjából kitűnik, az EUMSZ 101. cikk megsértésével okozati összefüggésben álló minden kárnak alkalmasnak kell lennie kártérítési igény érvényesítésére az EUMSZ 101. cikk hatékony alkalmazásának biztosítása és e rendelkezés hatékony érvényesülésének megőrzése érdekében.

31 Annak terhe mellett, hogy egy kartell résztvevői nem volnának kötelesek megtéríteni mindazon kárt, amelyet okozhattak, e tekintetben nem szükséges – ahogyan azt lényegében a főtanácsnok indítványának 84. pontjában megjegyzi –, hogy az érintett személyt ért kár ezen kívül sajátos összefüggésben álljon az EUMSZ 101. cikk által követett „védelmi céllal”.

32 Következésképpen azon személyeknek, akik nem beszállítóként vagy vevőként szerepelnek a kartell által érintett piacon, lehetősége kell hogy legyen arra, hogy kártérítést követeljenek az abból eredő kárért, hogy e kartell miatt jelentősebb támogatást kellett nyújtaniuk, mint ha az említett kartell nem létezett volna, és ennek következtében e különbözetet nem használhatták fel nyereségesebb célokra.

33 Mindazonáltal a kérdést előterjesztő bíróság feladata megvizsgálni, hogy a jelen ügyben Felső-Ausztria tartományt konkrétan ilyen kár érte-e, ellenőrizve többek között azt, hogy e hatóságnak volt-e lehetősége arra, hogy nyereségesebb célokra fektessen be, és igenlő válasz esetén e hatóság benyújtja-e az e kár és a szóban forgó kartell közötti okozati összefüggés fennállására vonatkozó szükséges bizonyítékokat.

34 A fenti megfontolások összességére tekintettel a feltett kérdésre azt a választ kell adni, hogy az EUMSZ 101. cikket úgy kell értelmezni, hogy azon személyek, akik nem beszállítóként vagy vevőként szerepelnek a kartell által érintett piacon, hanem ösztönző kölcsönök formájában támogatást nyújtottak az e piacon kínált termékek vásárlói számára, kérhetik az e kartellben részt vevő vállalkozások kötelezését azon kár megtérítésére, amely amiatt érte őket, hogy e támogatások összege magasabb volt, mint amekkora a kartell hiányában lett volna, és e személyek e különbözetet nem használhatták fel nyereségesebb célokra.

A költségekről

35 Mivel ez az eljárás az alapeljárásban részt vevő felek számára a nemzeti bíróság előtt folyamatban lévő eljárás egy szakaszát képezi, ez utóbbi bíróság dönt a költségekről. Az észrevételeknek a Bíróság elé terjesztésével kapcsolatban felmerült költségek, az említett felek észrevételei költségeinek kivételével, nem téríthetők meg.

A fenti indokok alapján, a Bíróság (ötödik tanács) a következőképpen határozott:

Az EUMSZ 101. cikket úgy kell értelmezni, hogy azon személyek, akik nem beszállítóként vagy vevőként szerepelnek a kartell által érintett piacon, hanem ösztönző kölcsönök formájában támogatást nyújtottak az e piacon kínált termékek vásárlói számára, kérhetik az e kartellben részt vevő vállalkozások kötelezését azon kár megtérítésére, amely amiatt érte őket, hogy e támogatások összege magasabb volt, mint amekkora e kartell hiányában lett volna, és e személyek e különbözetet nem használhatták fel nyereségesebb célokra.

Aláírások